

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Воронської Наталії Олександрівни на тему «Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі», що подається на здобуття ступеня доктора філософії з галузі 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психології.

Актуальність теми дослідження. Конвенція ООН «Про права осіб з інвалідністю» висуває ключові принципи, такі як недискримінація, повна та ефективна участь у суспільному житті, рівність можливостей та доступність. Для реалізації цих принципів і забезпечення права на освіту дітей та підлітків з особливими освітніми потребами необхідно активно впроваджувати інклюзивну освіту. Інклюзивна освіта відкриває широкі можливості для когнітивного, мовного, соціального та емоційного розвитку підлітків з особливими освітніми потребами. Завдяки налагодженню дружніх відносин між такими учнями та їхніми однолітками з типовим розвитком зростає рівень толерантності у ставленні до людей з особливими потребами. Учні стають добрішими, більш чуйними та готовими допомогти іншим, що сприяє формуванню демократичного, громадянського суспільства.

Сучасна практика запровадження інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти вказує на певні недоліки у своїй структурі, а саме на те, що зусилля спрямовуються більше на формування навчальних обізнаностей і майже не акцентуються на розвитку комунікативної компетентності.

Актуальність рецензованого дослідження посилює факт, що проблема розвитку комунікативних навичок ще гостріше постає перед підлітками в інклюзивному освітньому просторі. Це обумовлено тим, що підлітковий вік вважається одним з найважчих перехідних етапів вікового розвитку, так звана криза дорослішання. В інклюзивних класах ці труднощі часто додатково загострюються.

Не зважаючи на те, що останні декілька років інтерес дослідників до проблем розвитку комунікативної компетентності підлітків збільшився все ще недостатньо робіт, спрямованих на розвиток комунікативної компетентності підлітків саме в інклюзивному освітньому просторі.

Викладене вище засвідчує актуальність дисертаційної роботи Воронської Н.О.

Наукова новизна дослідження не викликає сумнівів. Дисертанткою вперше: теоретично обґрунтовано та емпірично верифіковано показники розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі; проаналізовано особливості спілкування підлітків з різними особливими освітніми потребами. Теоретично обґрунтовано важливість цілеспрямованого психологічного впливу для уникнення негативних проявів у спілкуванні підлітків в інклюзивному освітньому просторі. Визначено поняття «інклюзивного освітнього простору»; особливості і труднощі впровадження інклюзивної освіти в Україні. Уточнено поняття «комунікативна компетентність».

Систематизовано соціально-психологічні чинники розвитку комунікативної компетентності та розроблено класифікацію, яка включає: індивідуально-психологічні чинники, чинники міжособистісної взаємодії, групові та чинники непрямої дії. Емпірично визначено показники комунікативної компетентності, які потребують найбільшого розвитку для успішного спілкування підлітків в інклюзивному освітньому просторі: рівень емоційного інтелекту, інтерактивна спрямованість на партнерство, групова згуртованість та психологічна атмосфера. Подальшого розвитку набули форми та методи групової тренінгової роботи, спрямовані на підвищення рівня комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі.

Розроблено та впроваджено програму соціально-психологічного тренінгу для підлітків в інклюзивному освітньому просторі, яка складається з різноманітних методів групової роботи: групові дискусії, робота в підгрупах, проєктивні методики, метод незавершених речень, рольові ігри. Певні вправи були адаптовані для активного залучення підлітків з особливими освітніми потребами. Доведено ефективність програми соціально-психологічного тренінгу підлітків в інклюзивному освітньому просторі, яка сприяє покращенню навичок вербального та невербального спілкування, поліпшенню психологічного клімату, підняттю рівня групової згуртованості, розвитку емоційного інтелекту, опрацюванню стратегій подолання конфліктів, сприянню самоаналізу та саморозвитку.

Достовірність одержаних результатів досягнута здобувачкою завдяки опрацюванню значної кількості наукової літератури (понад 200 найменувань, з них 72 іноземною мовою), докладному аналізу наукового та емпіричного матеріалу, а також коректно обраним методологічним підходам.

Здійснивши аналіз психолого-педагогічних особливостей інклюзивної освіти, здобувачка окреслює труднощі її впровадження, такі як недостатня психологічна готовність учнів та педагогів, необхідність створення спеціальних навчальних програм та тренінгів, неможливість навчатись інклюзивно дітям з усіма нозологіями, низький рівень взаємодії підлітків з особливими потребами з іншими учнями, булінг.

У процесі теоретичного аналізу визначено найсуттєвіші для розвитку комунікативної компетентності показники з індивідуально-психологічних якостей: розвинутий емоційний інтелект, прагнення до саморозвитку; з особистісних рис: доброзичливість, тривожність; з якостей міжособистісної взаємодії: інтерактивна спрямованість, самокерування в спілкуванні; з групових характеристик: психологічна атмосфера, групова згуртованість, структура міжособистісних відносин у колективі.

Авторкою проведено констатувальний етап експериментального дослідження, у якому взяли участь 240 учнів, з них 30 — з особливими потребами, із 7 закладів загальної середньої освіти. За результатами статистичного аналізу психодіагностичних методик зроблено висновок, що важливими завданнями є розвиток емоційного інтелекту, покращення групової згуртованості, навчання вмінню будувати партнерські відносини, створення психологічної атмосфери продуктивного та дружнього спілкування.

Відповідно до отриманих результатів констатувального етапу розроблено формувальний експеримент, який полягає в розробці та перевірці ефективності програми соціально-психологічного тренінгу розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі.

Результати апробації програми соціально-психологічного тренінгу розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі описані авторкою у третьому розділі. Після здійснення якісного та кількісного аналізу отриманих результатів авторкою доведено ефективність запропонованої програми тренінгу, про що свідчить позитивна динаміка за показниками емоційного інтелекту, здатності до самокерування за шкалою «партнерство», групової згуртованості та психологічної атмосфери.

Практичне значення. Основні положення роботи та отримані в дисертаційному дослідженні результати можуть бути застосовані під час розробки тренінгів, інтерактивних занять, методичних матеріалів в

інклюзивному освітньому просторі та під час професійної підготовки й підвищення кваліфікації психологів, педагогів, працівників соціальної сфери при викладанні навчальних курсів «Спеціальна психологія», «Основи інклюзивної освіти», «Психолого-педагогічний супровід дітей та молоді з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору».

Запропонована програма соціально-психологічного тренінгу може бути використана як засіб підвищення комунікативної компетентності підлітків практичними психологами, соціальними педагогами закладів загальної середньої освіти в інклюзивних класах.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес кафедри психології та навчальний процес Центру післядипломної освіти Запорізького національного університету (довідка від 29 жовтня 2020 року № 137/0101-13).

Кількість публікацій. Публікації. Зміст роботи викладено у 16 публікаціях (11 одноосібних і 5 у співавторстві), із них 2 статті – у наукових виданнях, що входять до наукометричної бази Scopus, 1 стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Європейського Союзу, 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України.

Особистий внесок здобувача: у статтях, написаних у співавторстві, доробок здобувача складають узагальнення теоретичних положень досліджень інклюзивного навчання [1]; збір емпіричних даних, обробка отриманих результатів [2,4]; здійснення теоретичного аналізу особливостей введення інклюзивної освіти в Україні [7]; проведено аналіз понять та вказана специфіка інтегрованого та інклюзивного навчання [8]. Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Дисертація, яка виконана Воронською Наталією Олександрівною, «Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі» є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із розвитком комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності функціонування учасників інклюзивної освіти.

Наукові положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, містять наукову новизну та отримали необхідну апробацію на науково-практичних конференціях (12). Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі» є завершеною науковою працею, в якій авторкою, Воронською Н.О. отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку комунікативної компетентності підлітків в інклюзивному освітньому просторі.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Наталії Олександрівни Воронської відповідає вимогам п.6 постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) про присудження ступеня доктора філософії», та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053–психологія.

Головуючий на засіданні кафедри:

Завідувач кафедри психології, кандидат
психологічних наук, доцент
посада, науковий ступінь, вчене звання

підпис

Н.О. Губа
ініціали, прізвище

Член експертної групи:

Доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук
посада, науковий ступінь, вчене звання

підпис

О.Г. Малина
ініціали, прізвище

Член експертної групи:

Доцент кафедри психології,
кандидат психологічних наук
посада, науковий ступінь, вчене звання

підпис

Л.І. Залановська
ініціали, прізвище

«_____» _____ 20__р.